



## בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

רע"א 6938/19

לפני: כבוד השופט נ' סולברג  
כבוד השופט מ' מזוז  
כבוד השופט ע' גרוסקופף

המבקש: דני אילני

נגד

המשיב: פייר ברוך

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו מיום 9.8.2019 בת"א 30959-01-18 שניתנה על ידי כב' השופט גרשון גונטובניק

תאריך הישיבה: י"ב בסיון התש"ף (4.6.2020)

בשם המבקש: עו"ד צבי אגמון; עו"ד גלעד יניב; עו"ד עשור ויצמן

בשם המשיב: עו"ד ד"ר יוסף שגב; עו"ד עמית אשור; עו"ד צליל וינשטיין

### פסק דין

השופט ע' גרוסקופף:

התובע, מר פייר ברוך (להלן: "התובע" או "מר ברוך"), הגיש תביעה כספית בסכום של כ-100 מיליון ש"ח נגד עשרה נתבעים שונים. טענתו של התובע, בתמצית, היא כי בעקבות מעשי תרמית שבוצעו בשנים 1999-2000, אשר הנתבעים אחראים להם, נשללה זכותו לתמורת מניות בסכום האמור. שבעה מתוך הנתבעים הגישו בקשות לסילוק על הסף. בית המשפט המחוזי דן בבקשות הסילוק, קיבל את חלקן ודחה את חלקן. לפנינו הונחו השגות שהגישו התובע מזה, והנתבעים מזה, נגד ההחלטה בבקשות הסילוק על הסף. בעקבות דיון שקיימנו, התייתר הצורך להכריע במרבית ההשגות הללו, לאור הסכמת התובע למחיקתם ללא צו להוצאות של שישה מתוך שבעת הנתבעים. להכרעתנו נותרה רק בקשת רשות ערעור אחת, זו שהגיש הנתבע 1, מר דני אילני (להלן: "מר

אילני"), נגד ההחלטה שלא לדחות את התביעה נגדו על הסף. מהטעמים שיובהרו בהחלטה זו, דינה של בקשה זו להידחות. זו תמצית הדברים. להלן הפירוט.

#### המסגרת הדיונית

1. על מנת למקד את הקורא, נפתח בהצגה תמציתית של המסגרת הדיונית להחלטה זו. ביום 9.8.2019 נתן בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (כב' השופט גרשון גונטובניק) החלטה מאוחדת בעניין בקשות שהגישו שבעה מהנתבעים בתובענה דנן לסילוק התביעה נגדם על הסף (להלן: "החלטת המחוזי"). בהחלטת המחוזי נקבע כי יש לסלק על הסף את התובענה נגד ארבעה מהנתבעים (בנימין ברץ, יעל ברץ, מופת נאמנים ואקסאלינק בע"מ. להלן, יחדיו: "ארבעת הנתבעים שנמחקו"), ונדחתה בקשת הסילוק ביחס לשלושה נתבעים אחרים (דני אילני, יונתן לייטרסדורף ומוריס מנצור. להלן, יחדיו: "שלושת הנתבעים שלא נמחקו"). על החלטת המחוזי הוגש ערעור על ידי התובע, התוקף את סילוקם של ארבעה הנתבעים שנמחקו, וכנגדו הוגש על ידי שלושה מהנתבעים הללו ערעור שכנגד בעניין ההוצאות שנפסקו לטובתם (להלן: "הערעור"). בנוסף הוגשו כנגד החלטת המחוזי שלוש בקשות רשות ערעור על ידי כל אחד משלושת הנתבעים שלא נמחקו (להלן, יחדיו: "בקשות הערעור"). בהחלטתי מיום 25.11.2019 נקבע כי בקשות רשות הערעור יישמעו יחד עם הערעור והערעור שכנגד (להלן יכוננו כל ההליכים הללו, יחדיו: "הליך הערעור").

2. ביום 4.6.2020 התקיים דיון לפנינו, אשר לאחרי הוצעה לצדדים הצעה לסיום הליך הערעור. בעקבות זאת, הגיעו רוב הצדדים להסכמות כך שהערעור והערעור שכנגד (ע"א 7813/19) ושתי בקשות רשות ערעור (רע"א 6940/19 ורע"א 6946/19), אינם עומדים עוד להכרעתנו (ראו דיון מיום 4.6.2020 ופסק דין מיום 13.7.2020 ביחס לע"א 7813/19 ורע"א 6940/19 ופסק דין מיום 22.7.2020 ביחס לרע"א 6946/19). כתוצאה מכך נמחקו בהסכמה מהתביעה שישה מהנתבעים שביקשו מחיקה על הסף – ארבעת הנתבעים שנמחקו בהחלטת המחוזי ושני נתבעים מקרב שלושת הנתבעים שלא נמחקו בהחלטת המחוזי (יונתן לייטרסדורף ומוריס מנצור). מכאן, שלהכרעתנו נותרה אך בקשת רשות ערעור שהגיש מר אילני (רע"א 6938/19) נגד הקביעה שלא לסלק את התביעה נגדו על הסף (להלן: "בקשת רשות הערעור").

3. להשלמת התמונה יצוין כי בתובענה נכללו גם שלושה נתבעים נוספים, עו"ד אלון קסטנבאום, Sherpa Holdings LLC ו-Shalom.Com LLC, אשר לא נטלו חלק בהתדיינות ביחס לבקשות הסילוק על הסף. התביעה נגד עו"ד אלון קסטנבאום נדחתה

בהסכמה ללא צו להוצאות בפסק דין שניתן על ידי בית המשפט קמא ביום 15.7.2020. התביעה נגד Sherpa Holdings LLC ו-Shalom.Com LLC, שתי חברות זרות המאוגדות בניו-יורק, התקבלה בפסקי דין שניתנו בהעדר הגנה ביום 1.12.2019. מכאן שבשלב הנוכחי הנתבע היחידי שההליכים נגדו לא הסתיימו הוא מר אילני.

רקע והשתלשלות העניינים

4. להלן ייסקרו בתמצית עיקרי העובדות הדרושות לצורך הכרעה בבקשת רשות הערעור שעומדת לפנינו: המשיב 1, מר ברוך, הוא אזרח ותושב ישראלי אשר בשנים הרלוונטיות לתובענה היה תושב חוץ. על פי כתב התביעה, מר ברוך נתן אמון מלא במבקש, מר אילני, אשר היה חברו. בשנת 1999 לערך סיפר מר אילני למר ברוך שהוא משקיע בחברות הזנק (start-up) ובעזרת קשריו יוכל לנסות לצרף את מר ברוך כמשקיע באותן חברות. בין השניים נוצרו, על פי הנטען, יחסי שליחות במסגרתם השקיע מר אילני במספר חברות הזנק בעבור מר ברוך.

5. באותה השנה בה החל להשקיע מר ברוך באמצעות מר אילני, סיפר האחרון לזה הראשון כי מתארגנת קבוצה של משקיעים, בהובלת מר יונתן לייטרסדורף (המשיב 2. להלן: "מר לייטרסדורף"), לצורך השקעה בחברה מבטיחה – חברת אקסאלינק בע"מ (המשיבה 10. להלן: "החברה"). עוד נמסר כי קבוצת המשקיעים מיוצגת על ידי משרד עורכי הדין ברץ, גילת בר-נתן. מר אילני סיפר למר ברוך כי בעבור סכום ההשקעה שיעביר האחרון, יונפקו ויירשמו על שמו מניות בחברה באותם התנאים של יתר המשקיעים בקבוצה. בעקבות חילופי דברים אלה, החליט מר ברוך להשקיע בחברה, ובהמשך לכך העביר ביום 10.11.1999 סכום של 245,000 דולר וביום 22.3.2000 העביר סכום נוסף בסך 211,662 דולר. בחלוף פחות משנה מאז הועברו הכספים, בישר מר אילני למר ברוך כי מניותיו נמכרו וכי הוא זכאי לקבלת תמורה בסך 2.5 מיליון דולר. מר ברוך הסתמך על המצגים שקיבל ממר אילני בכל אותה תקופה ושמח בהם ובבשורה על הרווח הנאה שהפיק. כספי התמורה הועברו, ומר ברוך המשיך להשקיע בחברות נוספות באמצעות מר אילני.

6. חלפו השנים והתחוויר למר ברוך כי שמחתו הייתה מוקדמת. בעקבות השקעה שביצע מר ברוך באמצעות מר אילני בחברה אחרת, Proxy Aviation (המכונה היום Proxy Technologies. להלן: "חברת פרוקסי"), ואי סדרים שהתגלו בהתנהלות מולה, החלו להתעורר חשדות בליבו שמישהו מנסה לרמות אותו ולגזול ממנו את המניות שרכש בחברת פרוקסי. על רקע זה, פנה מר ברוך לבאי-כוחו על מנת שיבדקו את חשדותיו לגבי

חברת פרוקסי. במסגרת הבדיקות שנערכו, ולבקשת מר ברוך, נבדקה גם השקעתו בחברה. בעקבות בדיקות אלו ונוספות, לרבות שני הליכים שפתח בהם מר ברוך, ואשר קשורים להשקעה בחברת פרוקסי (ה"פ 15-11-35370 ות"א 16-04-25484), החל להתברר למר ברוך בהדרגה, במהלך השנים 2015-2017, כי המצגים שהוצגו בפניו לעניין ההשקעה בחברה היו כוזבים, ובתוך כך טען לשני מעשי מרמה שבוצעו כלפיו, כדלהלן:

(א) המרמה הראשונה: לטענת מר ברוך, חלק מסכום ההשקעה, בסך של 313,191 דולר, אכן שימש לרישום מניות החברה על שמו. ואולם, יתרת סכום ההשקעה, בסך 143,471 דולר, שימשה בפועל לרכישת מניות בחברות זרות בעבור מר אילני, מר לייטרסדורף, מר אלון קסטנבאום (להלן: "מר קסטנבאום") ומר מוריס מנצור (להלן: "מר מנצור"). בהמשך נמכרו מניות אלה בעבור סכום של 9.85 מיליון דולר, ובמקום שיועברו כספים אלה למר ברוך, הם חולקו בין מר אילני, מר לייטרסדורף, מר קסטנבאום ומר מנצור.

(ב) המרמה השנייה: ביחס למניות החברה שנרשמו על שמו של מר ברוך, טען האחרון כי המניות נמכרו בעבור סכום של לפחות 16.15 מיליון דולר, בעוד מר אילני הציג כי התמורה בעד המניות עמדה על סכום של 2.5 מיליון דולר בלבד.

7. על רקע האמור, ביום 14.1.2018 הגיש מר ברוך לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו תביעה כספית על סך של כ-100 מיליון ש"ח שהופנתה נגד הגורמים הבאים: מר אילני, מר לייטרסדורף, מר קסטנבאום, מר מנצור, עורכי הדין בנימין ברץ ויעל ברץ (אשר נטען כי שימשו כעורכי הדין של קבוצת המשקיעים. להלן, יכוננו יחדיו: "עורכי הדין ברץ"), חברת מופת נאמנים בע"מ (חברה בבעלות עורכי הדין ברץ, אשר נטען כי אליה הועבר לנאמנות חלק מכספי ההשקעה של מר ברוך. להלן: "חברת מופת"), חברות Shalom.Com LLC ו-Sherpa Holdings LLC (שתי חברות זרות בשליטת מר לייטרסדורף אשר באמצעותן השקיע בחברה, ועל פי הנטען עליהן נרשמו חלק מהמניות שנרכשו בכספי ההשקעה של מר ברוך) וכן החברה (להלן, יכוננו יחדיו: "הנתבעים").

8. הנתבעים הגישו כתבי הגנה, במסגרתם כפרו בטענות המועלות בכתב התביעה. בד בבד עם הגשת כתבי ההגנה, הגישו שבעה מהנתבעים – מר אילני, מר לייטרסדורף, מר מנצור, עורכי הדין ברץ, חברת מופת והחברה – בקשות לסילוק התביעה נגדם על הסף מהטעם המרכזי כי התביעה התיישנה.

9. בטרם יובאו החלטת בית המשפט קמא וטענות הצדדים, נערוך אתנחתא קלה על מנת להציג בקצרה את התשתית החקיקתית הרלוונטית לטענת ההתיישנות העומדת ביסוד הבקשות לסילוק על הסף. נקודת המוצא לדיון היא שאין חולק כי התביעה הוגשה זמן ניכר לאחר חלוף התקופה בה מתיישנות במקרה הרגיל תביעות אזרחיות מהסוג בו עסקינן (7 שנים מיום היווצרות העילה), משהאירועים מושא התביעה התרחשו כ-17 שנה ויותר לפני הגשת התובענה. המחלוקת בין הצדדים מתמקדת, איפוא, בשאלה האם מתקיימים בנסיבות המקרה החריגים הקבועים בחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: "החוק" או "חוק ההתיישנות"), ובפרט סעיף 7 לחוק, שכותרתו כיום היא "השעיית מרוץ תקופת ההתיישנות עקב התנהגות פסולה של הנתבע".

10. עד לשנת 2015 היה נוסח סעיף 7 לחוק ההתיישנות, שכותרתו הייתה באותה עת "תרמית ואונאה", כדלהלן:

הייתה עילת התובענה תרמית או אונאה מצד הנתבע,  
תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעה לתובע  
התרמית או האונאה.

להלן: "סעיף 7 הישן"

סעיף 7 הישן פורש בפסיקה כך שלצורך תחילת מירוץ ההתיישנות נדרשת "ידיעה ממשית וסובייקטיבית של אודות התרמית, שרק בהיווצרותה תתחיל תקופת ההתיישנות", אף אם אדם סביר היה יודע על התרמית בשלב מוקדם יותר לו נקט בזהירות סבירה (להלן: "דרישת הידיעה הסובייקטיבית") (ע"א 675/87 מידל איסט אינווסטורס נ' בנק יפת בע"מ, פ"ד מג(4) 861, 869-870 (1989) (להלן: "עניין מידל איסט אינווסטורס"). ראו גם: ע"א 485/90 מזאריב נ' מזאריב, פסקה 9 (31.12.1990); ע"א 3752/09 המאם נ' עזבון המנוח המאם, פסקה 17 (17.1.2010) (להלן: "עניין המאם"); טל חבקין התיישנות 150 (2014)). בהמשך אף הובהר כי רק ידיעה הניתנת להוכחה בראיות בבית המשפט תיחשב כידעה "ממשית" (ע"א 9800/01 שאוליאן נ' אפרמיאן, פ"ד נח(4) 389, 399 (2004)), וכי אין די בחשדות כדי למלא אחר דרישת הידיעה הסובייקטיבית (ע"א 4683/16 חברת החשמל לישראל בע"מ נ' עזבון כהן ז"ל, פסקה 22 (23.1.2019)). כן נקבע כי על התובע המבקש להפעיל את סעיף 7 לחוק, להציג תשתית עובדתית מפורטת וברורה התומכת בטענת התרמית (ע"א 3552/01 Banco Exterior (Suiza) SA נ' Zegluga Polska, Spolka Akcyjna, פ"ד נט(4) 941, 957 (2005) (להלן: "עניין Banco"); ע"א 523/12 אסמאעיל נ' לשכת הסדר המקרקעין, פסקה 6 (15.1.2014)). כן ראו: ע"א 4600/91

מוסקוביץ נ' הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, פ"ד מח(3) 455, 459-458 (1994);  
 ע"א 6095/97 ישראל איטר בע"מ נ' בנק דיסקונט לישראל בע"מ, פ"ד נו(4) 721, 727-728  
 (2002). יתרה מכך, במקרים מיוחדים וחריגים נקבע כי יהיה בתרמית כשלעצמה כדי  
 להצדיק "לפטור תובע כליל מעולו של דין ההתיישנות" (עניין Banco, בעמ' 957).

11. בשנת 2015 נחקק תיקון מס' 5 לחוק ההתיישנות אשר הביא לשינוי של סעיף 7  
 לחוק (להלן: "תיקון 5"). וזהו נוסח הסעיף כיום:

מרוץ תקופת ההתיישנות של תביעה יושעה כל עוד נמנע  
 התובע מלהגיש תובענה בשל כך שהנתבע, או מי מטעמו,  
 מטעה ביודעין את התובע, מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו  
 או מנצל את מצוקתו; לעניין זה, "הטעיה" – לרבות בדרך  
 של אי-גילוי ביודעין של עובדה מהעובדות המהוות את  
 עילת התובענה.

להלן: "סעיף 7 החדש"

הערה: יצוין כי נוסחו החדש של סעיף 7 לחוק, זהה במידה רבה לנוסח המוצע  
 בהצעת חוק דיני ממונות, התשע"א-2011 (סעיף 833(3) קובע כי "מירון תקופת  
 ההתיישנות של תביעה יושעה [...] כל עוד מתקיימת אחת מעילות ההשעיה כמפורט להלן:  
 (8) התובע נמנע מהלגיש תובענה משום שהנתבע, או מי מטעמו, מטעה ביודעין את התובע,  
 מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו או מנצל את מצוקתו; לעניין זה, 'הטעיה' – לרבות אי-גילוי  
 עובדה חיונית [...]").

12. מטרתו המוצהרת של תיקון 5, כפי שהיא משתקפת מהצעת החוק, היא "להוסיף  
 לרשימת הנסיבות המצדיקות השעיה של מרוץ תקופת ההתיישנות על פי החוק, עילות השעיה  
 נוספות: מקרים שבהם הנתבע או מי מטעמו גרם לעיכוב כאמור על ידי הטעיית התובע,  
 הפעלת כוח נגדו, איום עליו או ניצול מצוקתו" (דברי ההסבר להצעת חוק ההתיישנות  
 (תיקון מס' 5) (השעיית מרוץ תקופת ההתיישנות), התשע"ה-2015, ה"ח הכנסת 126,  
 126).

13. ואולם, על אף שהתיקון התמקד בהרחבת העילות להשעיית מירון ההתיישנות,  
 ההבדל המשמעותי בין הנוסחים שלעיל הביא את הצדדים לטעון בדבר שאלת נפקותם  
 של תנאים בסעיף 7 הישן – ובפרט דרישת הידיעה הסובייקטיבית (המצויה בנוסח "נודעה  
 לתובע התרמית או האונאה") – ובשאלת יצירתם של תנאים חדשים בסעיף 7 החדש –  
 ובפרט דרישה לקשר סיבתי מתמשך בין התנהלות הנתבע לבין ההימנעות מהגשת  
 התביעה (אותה ניתן ללמוד מתיבות המילים "כל עוד" ו-"בשל כך").

14. לאחר שהתקבלו התייחסויות הצדדים, והתקיימו שני דיונים בנושא, ניתנה ביום 9.8.2019 החלטת המחוזי. בהחלטה מפורטת, המשתרעת על פני 46 עמודים, דחה בית המשפט קמא את בקשות הסילוק על הסף שהגישו מר אילני, מר לייטרסדורף ומר מנצור. לעומת זאת, הבקשה לסילוק על הסף שהגישו עורכי הדין ברץ וחברת מופת התקבלה מחמת התיישנות, והבקשה לסילוק על הסף שהגישה החברה התקבלה מחמת היעדר יריבות והיעדר עילת תביעה. יחד עם זאת, הובהר כי אין מדובר בדחיית התביעה נגדם אלא במחיקתה. בשים לב להתפתחויות הדיוניות שהוצגו בפסקאות 1-3 לעיל, התייתר הצורך לדון במרבית חלקיה של החלטת המחוזי. נתמקד לפיכך להלן בחלק ההחלטה הנוגע לבקשת רשות הערעור שלפנינו העוסקת בשאלת סילוקה של התביעה נגד מר אילני.

15. בפתח החלטתו עמד בית המשפט קמא על המשוכה הגבוהה הניצבת בפני נתבע המבקש לסלק את התביעה נגדו על הסף. לאחר מכן, דן בתכליות הסותרות שבבסיס מוסד ההתיישנות, והציג את הגישה שיש לנקוט ביחס להסדרי ההתיישנות השונים, לפיה האיזון בין התכליות הסותרות ייעשה על פי כל מקרה ונסיבותיו. על רקע זה, סבר בית המשפט קמא כי יש להבחין בין מצב בו התובע טוען לתרמית או לקיומו של פגם כבד משקל בהתנהלות הנתבע לבין מצבים שאינם מערבים טענות מסוג זה; מקום בו מדובר בסוג המצבים הראשון, הצורך להתחשב בתובע המתעכב בהגשת תביעתו הוא גדול יותר. על בסיס הבחנה זו, עמד בית המשפט קמא על כך שתביעתו של מר ברוך עוסקת בטענות תרמית, אשר מטיבן קשות להוכחה, ועל כן סבר שיש להפריד בין הנתבעים שכלפיהם טענות מר ברוך בעניין המרמה הן מובהקות יותר, ובכלל זאת מר אילני, לבין הנתבעים שהטענות כלפיהם אינן כאלה.

16. מכאן, עבר בית המשפט קמא לבחון את התקיימות החריג שבסעיף 7 לחוק ההתיישנות, על פי נוסחו החדש. לאחר שבחן את ההיסטוריה החקיקתית של תיקון 5 ותכליותיו, וכן את הפסיקה עובר לתיקון ולאחריו, ובשים לב לשיקולים של מדיניות משפטית ראויה ושיקולי צדק, הגיע בית המשפט קמא למסקנה כי גם לאחר תיקון 5, לצורך תחילת מניין ההתיישנות, בהתאם להוראות סעיף 7 לחוק, נדרשת ידיעה סובייקטיבית ממשית של התובע בדבר המרמה. אשר לפרשנות הדרישה לקשר סיבתי בין התנהלות הנתבע לבין אי הגשת התביעה – דרישה אשר נלמדת כאמור מנוסח סעיף 7

המתוקן – סבר בית המשפט קמא כי לאור הרחבת העילות אשר בסעיף 7 לחוק, ובשל השוני הרב ביניהן, פרשנות הדרישה תשתנה בהתאם לסוג העילה העומדת על הפרק. כך, כאשר מדובר באי ידיעה עקב תרמית, או התנהלות אחרת הנמצאת ב"גרעין הקשה של ההטעיה", די בקיומה של התרמית על מנת לקבוע כי התובע לא הגיש את תביעתו בשל כך שהנתבע רימה אותו, והתובע אינו נדרש להוכיח קיומו של קשר סיבתי. לעומת זאת, כאשר מדובר באי ידיעה עקב אי גילוי עובדה שהיה על הנתבע לגלות לתובע, מקום בו המידע היה זמין לתובע והשגתו אינה כרוכה במאמץ רב, הרי שיש לדרוש מהתובע לבסס קשר סיבתי בין אי הגילוי לבין ההימנעות מהגשת התביעה במועד. מכל מקום, בשולי פרשנותו זו, ציין בית המשפט קמא כי הניתוח שערך "היה בבחינת למעלה מן הצורך" והוא איננו נדרש לצורך הכרעתו (פסקה 28 להחלטה).

17. אשר לעניינו של מר אילני, קבע בית המשפט קמא כי שני מעשי המרמה הנטענים בכתב התביעה מיוחסים ישירות למר אילני, ועל כן הטענות נגדו נופלות בגרעין הקשה של ההטעיה, משעסקינן בתרמית שהובילה לגזלה. משכך, נדרשת ידיעה סובייקטיבית, ממשית ומהותית, של מר ברוך אודות המרמה, ידיעה שלא ניתן לקבוע בשלב זה כי התגבשה במועדים מוקדמים יותר להם טען מר אילני. עוד ציין בית המשפט קמא כי ביחס למר אילני נראה כי התביעה מפורטת די צורכה ואם כל האמור בה יוכח כנכון, הרי שמתקיימים יסודות עוולת התרמית. לצד זאת, הבהיר כי לצורך הכרעה בטענות הצדדים עדיין חסרים פרטים רבים, וישנם עניינים הדורשים ליבון, כך שלא ניתן לקבוע בשלב הנוכחי כי יש לסלק את התביעה על הסף.

לבסוף, דחה בית המשפט קמא טענות נוספות שהעלה מר אילני, ובכלל זאת טענה לשיהוי בהגשת התביעה וטענה לקיומו של השתק שיפוטי עקב ההליכים האחרים שניהל מר ברוך. כן ציין כי לאור המסקנה אליה הגיע לעניין התקיימות סעיף 7 לחוק, התייתר הצורך לבחון את טענות הצדדים ביחס להוראות סעיף 8 לחוק.

#### טענות הצדדים

18. מר אילני טוען כי קמות שתי הצדקות מרכזיות להתערב בהחלטתו של בית המשפט קמא במסגרת בקשת רשות הערעור: ההצדקה האחת היא כי יש חשש ממשי כי בהיעדר התערבות ערכאת הערעור מר אילני יידרש לנהל הליך מורכב, ארוך, מתיש ויקר שלא לצורך. חשש זה מתעצם במיוחד לנוכח העובדה שהתובענה עוסקת באירועים שהתרחשו לפני כ-20 שנה, ובשל חלוף השנים נגרם למר אילני נזק ראייתי משמעותי. מר אילני אף מציין כי גם שיקולי יעילות מצדיקים את התערבות ערכאת הערעור, משום

שהדבר יחסוך משאבים אדירים לערכאה הדיונית שצפויה לנהל הליך סבוך במיוחד ולוקה בקשיים ראייתיים.

ההצדקה השנייה היא כי לשיטת מר אילני בהחלטת בית המשפט קמא נפלו שגיאות משפטיות בוטות (כלשונו) בכל הנוגע לפרשנות סעיף 7 לחוק ההתיישנות, אשר יש חשיבות להידרש אליהן כבר בשלב הנוכחי על מנת להימנע מניהול ההליך קמא בדרך שגויה. בתוך כך, נטען כי השאלה בה עוסקת בקשת רשות הערעור – שאלת פרשנות סעיף 7 לחוק ההתיישנות בנוסחו המתוקן – היא שאלה משפטית חדשה וחשובה שטרם זכתה להתייחסות בית משפט זה. לגופו של עניין, מר אילני ממשיך וטוען כי פרשנותו של בית המשפט קמא לנוסח סעיף 7 המתוקן היא שגויה וסותרת היא את לשון החוק: ההבחנה בין מצבים של הטעייה בגרעין הקשה לבין מצבים שאינם כאלה נעדרת כל אחיזה ועוגן בלשון החוק; בקביעתו כי במקרים של תרמית (או הטעיה אחרת בנסיבות מחמירות) התובע לא נדרש להוכיח קשר סיבתי בין התרמית לבין ההימנעות מהגשת התביעה לצורך תחולת החריג שבסעיף 7 לחוק, איין בית המשפט קמא את משמעותן הברורה והחד משמעית של שתי המילים "בשל כך" אשר נוספו לנוסח החדש של סעיף 7 לחוק. בהקשר זה מוסיף מר אילני כי החלטתו של בית המשפט קמא סותרת פסיקות נוספות של בתי המשפט המחוזיים ביחס לפרשנות סעיף 7 לחוק בנוסחו המתוקן, אשר מהן עולה כי נדרש להוכיח קיומו של קשר סיבתי בין ההטעיה או התרמית לבין ההימנעות מהגשת התביעה. לא זו אף זו, לשיטת מר אילני יש לפרש את דרישת הקשר הסיבתי כמורכבת משני מישורים – עובדתי (ההטעיה היא הגורם בלעדיו אין לאי הגשת התביעה) ומשפטי, במסגרתו יש לבחון את התנהלות התובע ובכלל זאת את עצימת עיניו למידע, עניין שלו היה נבחן היה מעלה כי מר ברוך עצם עיניו ביחס להשקעותיו מושא התביעה; בית המשפט קמא התעלם משתי דרישות נוספות שנוספו לנוסח החדש של סעיף 7 לחוק – דרישת הסימולטניות בין ההטעיה (או התרמית) לבין אי הגשת התביעה, כך שההטעיה תהא מתמשכת לאורך כל התקופה שלגביה מתבקש להשעות את מירון ההתיישנות, והדרישה כי ההטעיה על ידי הנתבע תיעשה בידועין (ולא, למשל, כאשר הנתבע נפל לכדי טעות בעצמו); בית המשפט שגה ביישום סעיף 7 לחוק כאשר בחן את ההטעיה ביחס לעילת התביעה, בעוד לשיטת מר אילני יש לבחון הטעיה המאוחרת לביצועה של העוולה המקורית, אשר נועדה למנוע מהתובע להגיש את תביעתו, ולא כחלק ממנה. לטענת מר אילני, תיקון שגיאותיו הפרשנויות של בית המשפט קמא מביא למסקנה כי לא חל החריג שבסעיף 7 לחוק וכי יש לסלק את התביעה נגדו על הסף. לבסוף, מוסיף מר אילני כי השגיאות שנפלו בהחלטתו של בית המשפט קמא הביאו לתוצאה מפלה בין הנתבעים השונים בהליך קמא.

19. מר ברוך טוען בתגובה כי יש לדחות את בקשת רשות הערעור על הסף. זאת, משום שבקשת רשות הערעור איננה עומדת ברף הפסיקתי המחמיר שנקבע להתערבות ערכאת הערעור בהחלטה הדוחה בקשה לסילוק על הסף: לא נפלה כל טעות בהחלטת בית המשפט קמא, לא כל שכן טעות מהותית; עיקר טענות מר אילני מופנה לאמירות אגב של בית המשפט קמא או קביעות שנעשו למעלה מן הצורך ושאינן נחוצות להכרעה במקרה דנן, ובכלל זאת ההבחנה בין סוגי ההטעיות השונות; חששות מר אילני כי יתנהל הליך מורכב ויקר שלא לצורך, כמו גם טענותיו לקשיים ראייתיים, נטענו בעלמא וללא כל ביסוס.

לגופם של דברים, מר ברוך סבור שיש לדחות את בקשת רשות הערעור ממספר טעמים: ראשית, נטען כי כוונת המחוקק, כפי שהיא עולה מההיסטוריה החקיקתית של תיקון 5, מלמדת כי התיקון נועד להרחיב את קשת המקרים עליהם יחול החריג, מבלי לשנות מהתנאים לתחולתו. כן מציין מר ברוך כי אין בתיקון 5 דבר שמלמד כי ביסוד הנוסח המתוקן של סעיף 7 עומדים רציונאליים או אינטרסים אחרים מאלו שהיו עובר לתיקון; שנית, מר ברוך סבור כי לשון החוק שוללת את פרשנות מר אילני. על פי מר ברוך, ההטעיה בהחלט יכולה להיות חלק מהעובדות המהוות את עילת התביעה ולא נדרש מעשה הטעיה נוסף אשר נפרד ומאוחר בזמן ממעשה התרמית. כמו כן, נטען כי לשון החוק אינה דורשת הוכחה של קשר סיבתי, לא כל שכן קשר סיבתי מתמשך ואינה מטילה על התובע המרומה כל חובה לבירור העובדות באמצעים סבירים במועד מוקדם יותר. יחד עם זאת, ולמען הזהירות, מר ברוך מוסיף כי גם אם תתקבל פרשנות מר אילני לפיה יש להוכיח קיומו של קשר סיבתי בין הטעיה לבין אי גילוי העובדות, דרישה זו התמלאה בנסיבות העניין; שלישית, גורס מר ברוך כי פרשנות בית המשפט קמא נתמכת גם בפסיקתו של בית משפט זה שניתנה לאחר התיקון. משכך, אין בהחלטת בית המשפט קמא כל חידוש והיא אינה מהווה תקדים כפי שטען מר אילני. כן מוסיף מר ברוך כי יש לדחות את טענות מר אילני לחוסר בהירות בפסיקת בתי המשפט המחוזיים, וזאת משום שלמעט אמרת אגב בפסק דין אחד שניתן לפני שבית משפט זה נדרש לסוגיה, מר אילני לא הצביע על כל החלטה אחרת התומכת בעמדתו. רביעית, נטען כי אם תתקבל עמדתו של מר אילני יתייטר סעיף 7 לחוק ולחילופין הדבר יביא לתוצאה אבסורדית. מכל מקום, נטען כי בנסיבות העניין בשל קיום של יחסי האמון, השליחות והנאמנות בין מר ברוך למר אילני, הראשון הניח, והיה רשאי להניח, כי האחרון פועל בנאמנות כלפיו וללא מרמה ולא הייתה מוטלת עליו כל חובה לבדוק כי איש אמונו ושלוחו מועל באמונו, הגם שבזמן אמת לא קיבל כל מידע שבעקבותיו יכול היה לדעת או לחשוך בכך. משכך, היה קם למר ברוך, על פי הנטען, גם החריג שבסעיף 8 לחוק; לבסוף, דוחה מר ברוך גם את הטענות הבאות: כי "עצם את עיניו" בכך שנהג ברשלנות ובאדישות מוחלטת ביחס

להשקעתו בחברה ובחר שלא לבדוק את הפרטים על השקעתו; וכי החלטת בית המשפט קמא ביחס לעורכי הדין ברץ וחברת מופת מהווה הפליה ביחס למר אילני.

20. בתגובתו לתשובה, טוען מר אילני כי מר ברוך בטיעונו לא הצליח ליישב בין קביעת בית המשפט קמא לפיה לא נדרש להוכיח קשר סיבתי בין ההטעיה לבין ההימנעות מהגשת התביעה לבין לשון החוק הנוקטת באופן מפורש במילת קישור סיבתית ("בשל כך"). לא זו אף זו, מר ברוך לא סיפק ולו טעם אחד המצדיק חריגה מעין זו מלשון החוק שעשה בית המשפט קמא בפרשנותו. יתרה מכך, מר אילני טוען כי בניגוד לטענת מר ברוך, דרישת הקשר הסיבתי מעוגנת היטב גם בהיסטוריה החקיקתית של סעיף 7 לחוק. עוד טוען מר אילני כי בתשובתו מנסה מר ברוך לצמצם את השלכות הטעות שנפלה בקביעתו של בית המשפט קמא בטענה כי היא הייתה אגבית. ואולם, לטענת מר אילני קביעתו השגויה של בית המשפט קמא הייתה בבסיס הנמקתו, ואף בית המשפט קמא נתן דעתו במפורש כי אלמלא ביטל את הדרישה להוכחת קשר סיבתי התוצאה המסתברת הייתה קבלת בקשת הסילוק. יצוין כי ביום 19.8.2020 הגיש מר ברוך בקשה לצירוף ראיות נוספות בערעור, וביום 20.8.2020 הגיש מר אילני תגובה לבקשה זו. לאור התוצאה אליה הגענו, לא ראינו צורך להתייחס לבקשה, ודינה להימחק.

דיון והכרעה

21. אקדים את המאוחר ואציין כבר עתה כי סבורני שדין בקשת רשות הערעור להידחות, וכך אמליץ לחבריי לעשות. להלן אבהיר את טעמי.

22. כידוע, בית המשפט רשאי בכל עת להורות על סילוקה על הסף של תביעה, כולה או מקצתה, מכוח תקנות 100-101 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן: "התקט"א"). זאת, במטרה לסנן תביעות סרק ובכך לחסוך בזמן שיפוטי ובהוצאות עבור הצדדים, ובפרט עבור הנתבע. יחד עם זאת, סילוק על הסף הוא סעד קיצוני המביא למחיקה או לדחייה של תובענה טרם התבררה לגופה, ועל כן סעד כאמור יינתן רק במקרים בהם ברור כי גם אם יוכחו מלוא הטענות בכתב התביעה, אין אפשרות של ממש, כי התובע יוכל לקבל את הסעד המבוקש (ע"א 5634/05 צוקית הכרמל פרוייקטים בע"מ נ' מיכה צח חברה לקבלנות כללית בע"מ, פסקאות י"ב-י"ג (4.6.2007) (להלן: "עניין צוקית הכרמל"); רע"א 8524/10 טיב הכרמל תעשיות (2002) בע"מ נ' פרימיוס קלאס בע"מ, פסקה 6 (31.1.2011); רע"א 410/11 סלאלום פיתוח והשקעות בע"מ נ' רו"ח ברדיצ'ב, פסקה 34 (3.10.2011); רע"א 661/17 אלמשרק חברה לביטוח בע"מ נ' אלסנדוק (הקדן) אלפלטטיני לפיצוי נפגעי תאונות דרכים, פסקה 4 (16.2.2017)).

כלל דיוני נוסף הוא כי "לצורך בירור טענות של סילוק תביעה על הסף, יש להניח כי העובדות הנטענות בתביעה הן עובדות מוכחות, ואינן נתונות כשלעצמן במחלוקת. שלב ההכרעה בטענת הסף הדיונית אינו מאפשר ואינו מצריך הכרעה במחלוקות עובדתיות שעניינן אמור להתברר במשפט גופו" (ע"א 9413/03 אלנקווה נ' הועדה המקומית לתכנון ולבניה, ירושלים, פ"ד סב(4) 525, 548-549 (2008). ראו גם: ע"א 10591/06 יפרח נ' מפעלי תובלה בע"מ, פסקה 29 (12.7.2010); ע"א 9063/12 עזבון המנוח ריכטר ז"ל נ' Delson, פסקה 23 (5.9.2017); ע"א 7379/18 יצחקי נ' יצחקי, פסקה 24 (18.12.2019) (להלן: "עניין יצחקי"). בהתאם לכך, נקבע בפסיקה כי על דרך הכלל, כאשר נדרש בירור עובדתי על מנת להכריע בבקשה לסילוק תובענה על הסף, הדבר מצדיק לדחות את הבקשה ולאפשר את המשך הבירור במסגרת ההליך גופו (רע"א 7473/14 עלומים, קבוצת בני עקיבא להתיישבות חקלאית שיתופית בע"מ נ' זרובבלי, פסקה 6 (12.1.2015); רע"א 5337/17 כץ נ' כץ, פסקה 33 (31.7.2017); רע"א 2127/18 ארבל מרכז גריאטרי בע"מ ו-25 נוספים נ' משרד הבריאות, פסקה 26 (31.12.2018); רע"א 3910/19 ש.ח פארק פיתוח וגינון (1986) בע"מ נ' עיריית מעלות מ.י, פסקה 6 (10.7.2019); השוו גם לרע"א 5371/11 בנק איגוד לישראל בע"מ נ' רד דוק הולדינגס לימיטד (3.8.2011); עניין יצחקי, פסקה 24).

23. נוכח ההשלכות של החלטה המורה על סילוק תובענה על הסף, כמו גם היקף המקרים המצומצם בו יינתן סעד כאמור, השתרש בפסיקתנו הכלל כי ערכאת הערעור לא תיטה להתערב בהחלטות הערכאה המבררת אשר משמעותן הוא המשך בירור ההליך לגופו, אלא במקרים חריגים בלבד כגון שנפלה טעות מהותית או מתעורר חשש לניהול הליך סרק הכרוך בהשקעת משאבים יוצאת דופן (רע"א 8552/16 איתי פיננסיס א.א. השקעות בע"מ נ' יחזקאל, פסקה 6 והאסמכתאות המובאות שם (10.1.2017); רע"א 5630/17 נוואמה נ' כהן, פסקה 11 (27.3.2018); רע"א 6916/18 הסתדרות מדיציניית הדסה נ' פלוני, פסקה 8 (5.12.2018); רע"א 2498/19 הרוש נ' נאמן לנכסי החייבת, פסקה 12 (2.6.2019); חמי בן-נון וטל חבקין הערעור האזרחי 208 (מהדורה שלישית, 2012)).

24. יישום האמור לעיל מעלה כי המקרה שלפנינו הוא מקרה פשוט שאיננו מצדיק התערבות של ערכאת הערעור בשלב זה. בית המשפט קמא בחן את טענות הצדדים לעומקן, ובפרט את העובדה כי חלפו כ-20 שנים מאז התרחשו האירועים מושא התביעה, ופסק כי בשלב הזה, אם כל האמור בכתב התביעה יתברר כנכון, הרי שמתקיימים יסודות העילה נגד מר אילני. ואכן, עיון בכתב התביעה מגלה כי במשך שנים נתן מר ברוך אמון מלא במר אילני, אשר השקיע עבורו במספר רב של חברות והניב לו רווחים יפים, ומכאן היה זה אך טבעי כי לא יחשוד בפעולותיו של מר אילני, לא כן שכן כי הלה יפעל במטרה

להונות אותו. לדברי מר ברוך, החשדות החלו לצוף רק בשנים 2015-2017 בהדרגה, אגב גילוי מרמה אחרת הנוגעת להשקעה אחרת שביצע מר אילני בעבורו, ממנו עלה כי לא נרשמו על שמו כמחצית מהמניות שבעבורן השקיע 630,000 דולר. משכך, די בעובדות אלה המצויות בכתב התביעה, מבלי להביע כל עמדה בדבר אמיתותן, כדי לבסס את הטענה כי מר ברוך נמנע מהגשת התביעה בשל התנהלותו הפסולה של מר אילני.

מן הצד השני, ככל שהדברים נוגעים לטענות ההגנה שהעלה מר אילני – ובכלל זאת סוגיית מועד הידיעה של מר ברוך וקיומו של קשר סיבתי בין אי הידיעה לבין הימנעות מהגשת התביעה – בית המשפט קמא קבע כי אלה דורשות בירור עובדתי וראייתי מעמיק על מנת להכריע בהן ולקבוע אם יש מקום לסלק את התביעה נגד מר אילני על הסף. הנמקה זו מקובלת עליי, וזאת במיוחד לאור ריבוי האירועים המתוארים בכתב התביעה ומורכבות היחסים בין מר אילני למר ברוך לאורך השנים – אירועים הטעונים בירור מקיף, שאין מקום לעשותו במסגרת בקשה לסילוק על הסף המוגשת בשלב המקדמי של ההליך.

25. ודוק, כל שקבע בית המשפט קמא הוא כי לא ניתן בעת הזו לומר כי אין אפשרות של ממש, כי מר ברוך לא יוכל לקבל את הסעד המבוקש בתביעתו. אין בקביעה זו כדי להכריע בגורל התביעה, ואף אין בכך כדי להוות סוף פסוק בקשר להעלאת טענת הסף, שכן בית המשפט קמא רשאי בכל עת למחוק או לדחות את כתב התביעה על הסף (ראו לשון תקנות 100 ו-101 לתקסד"א. כן ראו: רע"א 2387/13 אי.די.איי חברה לביטוח בע"מ נ' לשכת סוכני ביטוח בישראל, פסקה 4 (26.12.2013); רע"א 6613/19 קרן קיימת לישראל נ' עין ורד מושב עובדים להתיישבות שיתופית בע"מ 961 אח', פסקה 15 (14.1.2020)). לצד זאת יש לזכור כי ככל שיתברר כי אכן היה מקום לסילוק על הסף ונגרם לנתבע נזק של ממש, ניתן יהיה לפצות על כך בדמות פסיקת הוצאות (עניין צוקית הכרמל, פסקה י"ג; ע"א 6885/14 פלח נ' דרור, פסקה 9 (16.3.2016)). אשר על כן, לא נמצא בהחלטת בית המשפט קמא בעניין בקשתו של מר אילני כל פגם המצדיק התערבות.

26. יחד עם זאת, ועל מנת להעמיד דברים על מכונם, בהינתן החלטת המחוזי אשר צלל לעומקו של תיקון 5 לחוק ההתיישנות, ראיתי לנכון להעיר מספר הערות לפרשנות סעיף 7 לחוק בנוסחו החדש, הגם שאין הדבר נדרש לצורך הכרעה בבקשת רשות הערעור שלפנינו.

הערות לפרשנות סעיף 7 החדש

27. תיקון 5 לחוק ההתיישנות הרחיב כמובהר את קשת המצבים בעטיים מושעה מירוץ ההתיישנות במסגרת סעיף 7 לחוק ההתיישנות. לנוחות הקורא אביא בשנית את נוסח שני הסעיפים, ואחר כך אעמוד על ארבעת ההבדלים המרכזיים בין הנוסחים.

#### סעיף 7 הישן קבע כדלהלן:

##### תרמית ואונאה

הייתה עילת התובענה תרמית או אונאה מצד הנתבע, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעה לתובע התרמית או האונאה.

#### סעיף 7 החדש קובע כך:

השעיית מרוץ תקופת ההתיישנות עקב התנהגות פסולה של הנתבע

מרוץ תקופת ההתיישנות של תביעה יושעה כל עוד נמנע התובע מלהגיש תובענה בשל כך שהנתבע, או מי מטעמו, מטעה ביודעין את התובע, מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו או מנצל את מצוקתו; לעניין זה, "הטעיה" – לרבות בדרך של אי-גילוי ביודעין של עובדה מהעובדות המהוות את עילת התובענה.

#### 28. ההבדלים בין הנוסחים הם כדלהלן:

ראשית, סעיף 7 הישן דן במצבים בהם הפסול שבהתנהגות הנתבע מהווה חלק מעילת התובענה ("הייתה עילת התובענה תרמית או אונאה". ראו גם: עניין המאם, פסקה 16. לפרשנות המרחיבה שניתנה לסוג עילות התביעה שיכללו בגדר זה ראו עניין מידל איסט אינווסטורס, בעמ' 869); לעומת זאת, סעיף 7 החדש אינו מגביל עצמו לעילות תביעה הכוללות רכיב של התנהגות פסולה, אלא מתייחס לכלל המצבים בהם בעקבות התנהגות פסולה של הנתבע נמנע התובע מלהגיש את התובענה בתוך תקופת ההתיישנות, בין אם מדובר בהתנהגות שהיא חלק מעילת התביעה ובין אם מדובר בהתנהגות הנפרדת ממנה ("כל עוד נמנע התובע מלהגיש תובענה בשל כך שהנתבע, או מי מטעמו, מטעה ביודעין את התובע, מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו או מנצל את מצוקתו").

שנית, סעיף 7 הישן התייחס רק לסוג מסוים של התנהגות פסולה – הטעיה ביודעין ("תרמית או אונאה"), כעילה להשעיית מירוץ ההתיישנות; לעומת זאת, סעיף 7 החדש רחב יותר, וכולל בצד ההטעיה ביודעין התייחסות למגוון התנהגויות פסולות אחרות העלולות למנוע הגשת תביעה במועדה – הפעלת כוח, איום וניצול מצוקה

(“מטעה ביודעין את התובע, מפעיל נגדו כוח, מאיים עליו או מנצל את מצוקתו”. להלן: “האמצעי הפסול” או “ההתנהגות הפסולה”). ודוק, הנחת המוצא היא כי הכוונה לפעולות שאסור היה לנתבע לנקוט על מנת למנוע הגשת תביעה משפטית, ועל כן גם בהקשר זה אזהרה בתום לב על הפעלתה של זכות או שימוש בזכות בתום לב, לא יחשבו לאיום או להפעלת כוח (והשוו סעיף 17(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), התשל”ג-1973 (להלן: “חוק החוזים”)).

שלישית, סעיף 7 הישן דן לכאורה רק במצבים בהם ההתנהגות הפסולה המעכבת את הגשת התביעה היא מצד הנתבע; מנגד, סעיף 7 החדש מבהיר כי השעיית מירוץ ההתיישנות אפשרית גם כאשר ההתנהגות הפסולה מבוצעת על ידי צד ג’ הפועל מטעמו של הנתבע.

רביעית, סעיף 7 הישן דן לפי לשונו רק בהטעה אקטיבית, דהיינו הטעה במעשה על דרך של מסירת עובדות מטעות ביודעין, בעוד שבסעיף 7 החדש קיימת הבהרה כי הוא מתייחס גם להטעה פסיבית, דהיינו הטעה במחדל על דרך של אי גילוי עובדות אמת ביודעין (“אי-גילוי ביודעין של עובדה מהעובדות המהוות את עילת התובענה”). להבחנה בין הטעה אקטיבית להטעה פסיבית, בהקשר של הטעה בכריתת חוזה, השוו: דניאל פרידמן ונילי כהן חוזים כרך ב 810-811 (1992) (להלן: “פרידמן וכהן”).

29. מעבר להרחבות שנמנו לעיל (אשר לחלקן ייתכן כי ניתן היה להגיע על דרך הפרשנות גם לפי נוסח סעיף 7 הישן), ראוי להעניק לחריג ההתיישנות בו עסקינן פרשנות ברוח הפסיקה שניתנה לפני תיקון 5 לחוק ההתיישנות. הטעם לכך הוא שתיקון החוק לא נועד לשנות את תכלית ההסדר, אלא רק להרחיב את קשת המצבים הבאים בגדרו (ראו פסקה 12 לעיל). על כן, אין הצדקה לשנות מהפרשנות שניתנה ביחס למקרה הגרעיני בו עוסק ההסדר – מקרה התרמית הנכלל הן בסעיף 7 הישן והן בסעיף 7 החדש. כך, למשל, כפי שראינו הפסיקה שפירשה את סעיף 7 הישן אימצה את דרישת הידיעה הסובייקטיבית, דהיינו קבעה כי מירוץ ההתיישנות בגין מעשה תרמית מתחיל להימנות רק מרגע שלנתבע “ידיעה ממשית וסובייקטיבית של אודות התרמית” (ראו פסקה 10 לעיל). פרשנות זו יפה גם למקרים בהם תביעות בגין תרמית נדונות לפי סעיף 7 החדש. זאת ועוד, גם כשמדובר בהרחבות שנעשו בסעיף 7 החדש, יש מקום להחלת פרשנות זו בשינויים המחויבים. כך, למשל, כאשר עילת התביעה איננה תרמית, אלא, למשל, הפרת חוזה, ואולם הטעם לכך שהגשת התביעה התעכבה הוא מעשה תרמית מצד הנתבע, או מי מטעמו. במצב דברים זה מירוץ ההתיישנות יחל רק כשלתובע תהא “ידיעה ממשית

וסובייקטיבית" על העובדות, אשר ההטעיה לגביהן היא שמנעה מהתובע להגיש את התביעה.

ודוק, הרחבת תחולתו של סעיף 7 לחוק מחייבת לעיתים ביצוע התאמות בכללים שיופעלו. כך, למשל, אם הגשת התביעה נדחתה בשל איומי הנתבע כי יפגע כתובע אם יגיש תביעה, הרי שמירון ההתיישנות יחל להימנות מהמועד בו הוסרה מניעה זו מבחינת התובע, וזו בהקבלה לכלל החל בעניין תרמית. ואולם, המועד בו תוסר מניעה שיוצר איום מבחינת התובע איננו תלוי במצב התודעה של התובע על העובדות היוצרות את עילת התביעה, אלא במצב התודעה של התובע ביחס לקיומו של האיום. מכאן שהפעלה, בשינויים המחויבים, של הפרשנות שניתנה לסעיף 7 הישן, תחייב לומר במצב דברים זה כי מירון ההתיישנות יחל להימנות מהמועד בו יש לתובע "ידיעה ממשית וסובייקטיבית" בדבר הסרת האיום (השוו סעיף 20 לחוק החוזים, המורה לעניין מירון הזמן לביטול חוזה מחמת כפיה כי הוא יחל להימנות מהמועד בו "נודע לו [קרי, לצד שנכפה] שפסקה הכפיה" (פרידמן וכהן, בעמ' 1094-1097)).

30. נקודה אחרונה אליה אבקש להתייחס נוגעת לדרישת הקשר הסיבתי. הן לפי סעיף 7 הישן, והן לפי סעיף 7 החדש, נדרש שיתקיים קשר סיבתי סובייקטיבי בין ההתנהגות הפסולה לבין העיכוב בהגשת התביעה. משמעותה של דרישה זו היא כי מירון ההתיישנות נדחה כל עוד מבחינתו של התובע הקונקרטי (לאו דווקא התובע הסביר), האמצעי הפסול הוא הסיבה המתמשכת לכך שהתביעה לא הוגשה. עניין זה אומנם לא חודד בלשונו של סעיף 7 הישן, אך נראה כי הוא מתחייב מתכלית החריג לדין ההתיישנות. מכל מקום, סעיף 7 החדש מחדד עניין זה בהבהירו כי ההשעיה במירון ההתיישנות היא "כל עוד נמנע התובע מלהגיש תובענה בשל כך שהנתבע, או מי מטעמו..." (ההדגשה הוספה). ומכלל ההן נלמד הלאו: מרגע שהימנעות התובע מהגשת תביעה אינה נובעת מבחינה סובייקטיבית מהפעלת האמצעי הפסול, אין תחולה לחריג הקבוע בסעיף 7 לדין ההתיישנות.

ויובהר, לפי לשונו של סעיף 7 החדש דרישת הקשר הסיבתי הקבועה בו היא דרישה סובייקטיבית בלבד. דהיינו, נדרש שהאמצעי הפסול השפיע על התובע הקונקרטי, ומנע ממנו מלהגיש את התביעה בתוך תקופת ההתיישנות. כך עולה מלשונו של הסעיף ("נמנע התובע ... בשל כך"). אין בלשונו של סעיף 7 החדש, דרישת קשר סיבתי אובייקטיבי, דהיינו דרישה כי אדם סביר בנעליו של התובע היה מייחס משמעות לאמצעי הפסול. ודוק, הדרך בה נוהג אדם סביר יכולה להוות אינדיקציה ראייתית להוכחת הטענה כי התקיים קשר סיבתי סובייקטיבי, שכן קל יותר להשתכנע כי התובע נמנע מהגשת

תביעה בשל האמצעי הפסול, כאשר ברור לנו כי אדם סביר היה נמנע מלהגיש תביעה באותן נסיבות. ואולם, הרשות נתונה לצדדים לטעון כי התובע שלפנינו שונה מהאדם הסביר – התובע רשאי לנסות לשכנע כי נמנע מהגשת תביעה בשל אמצעי פסול שאדם סביר לא היה נרתע ממנו; הנתבע רשאי לנסות לשכנע כי התובע נמנע מהגשת תביעה לא בשל אמצעי פסול שהיה משפיע על אדם סביר, אלא מטעם אחר. נטל השכנוע כי ראוי לסטות מהחזקה לפיה השפעת האמצעי הפסול על התובע הקונקרטי שונה מהשפעתו על אדם סביר מוטל על הטוען לכך.

31. בית המשפט קמא ביקש להבחין בעניין זה בין סוגים שונים של התנהגויות פסולות, וגרס כי יש להחיל את דרישת הקשר הסיבתי הסובייקטיבי רק כשעסקינן בהתנהגות פסולה שחומרתה נמוכה יחסית. לא אוכל להסכים לעמדה זו. דרישה לקשר סיבתי סובייקטיבי נזכרת בלשונו של סעיף 7 החדש, ולא ניתן ליתר אותה. זאת ועוד, דרישה זו חיונית על מנת להצדיק את דחיית מירוץ ההתיישנות, שכן אם האמצעי לא השפיע על התובע, מה ההצדקה לייחס לו משמעות מבחינת הדין? (והשוו לדיני הפגמים ברצון בכריתת חוזה, שאף במסגרתם קיימת דרישה לקשר סיבתי סובייקטיבי בין הפגם לבין הכריתה, וזאת גם ביחס לפגמים חמורים ברצון, כגון איום בתקיפה או מאסר שווא. ראו פרידמן וכהן, בעמ' 854-859 ו-900-901).

32. שאלה אחרת היא האם יש לקרוא לתוך סעיף 7 החדש גם דרישה לקיומו של קשר סיבתי אובייקטיבי, בנסיבות בהן האמצעי הפסול הוא ברמת חומרה נמוכה יחסית (לדוגמה, כשמדובר באי גילוי ביודעין להבדיל ממצג מטעה ביודעין, או כשעסקינן באיום כלכלי להבדיל מאיום פיסי). הצבת דרישה שכזו תהווה סיוג של דרישת הידיעה הסובייקטיבית, שכן היא תכניס במצבים הללו דרישה אובייקטיבית לתוך החרוג לדין ההתיישנות, דרישה שתחייב לבחון האם התובע פעל כפי שהיה נוהג מתדיין סביר (דהיינו מעבר למשקל הראייתי הניתן להתנהגות המתדיין הסביר, כמובהר בפסקה 30 לעיל, יוצב תנאי לפיו דחיית מירוץ ההתיישנות היא רק לתקופה בה גם מתדיין סביר היה נמנע מהגשת התביעה). ספק בעיני אם יש מקום לפרשנות שכזו, וזאת הן מאחר שאין לה עיגון בלשונו של סעיף 7 החדש, והן לאור חוסר הבהירות שהדבר עלול להכניס לתוך דיני ההתיישנות – דינים פרוצדורליים שראוי כי יהיו ברורים ופשוטים ככל הניתן. יחד עם זאת, מאחר ששאלה זו אינה נדרשת במקרה בו עסקינן, בו נטען להפעלת אמצעי פסול שחומרתו רבה (תרמית), אציע להותיר סוגיה זו למקרה מתאים.

33. ומדיון עיוני למקרה שלפנינו. התביעה נגד מר אילני, ככל שהעובדות הנטענות בה יוכחו, היא בגדר המקרה הגרעיני בו עוסק סעיף 7 לחוק ההתיישנות, הן לפי נוסחו

הישן והן לפי נוסחו החדש – עיכוב בהגשת תביעה שעילתה תרמית עקב אי ידיעה סובייקטיבית על האירועים מושא התרמית. הטענות נגד מר אילני הן שהיה שלוחו של מר ברוך לעניין השקעת הכספים, וכי רימה אותו הן בעת רכישת מניות החברה והן בעת מימושו. ככל שיש ממש בטענות אלה, ובכך כמובן אין לטעת מסמרות בשלב זה, הרי שמירוץ ההתיישנות מתחיל רק במועד בו הייתה למר ברוך "ידיעה ממשית וסובייקטיבית של אודות התרמית". לפי הנטען על ידי מר ברוך, מצב דברים זה נוצר רק בשנים 2017-2015, דהיינו לכל היותר שלוש שנים לפני הגשת התביעה. אם טענות אלה יוכחו מבחינה עובדתית, עניין שנקבע לגביו כי אין לברר במסגרת הבקשה לסילוק על הסף, טענת התיישנות לא תחסום את דרכו של מר ברוך, ולא תגונן על מר אילני. בכך די על מנת לדחות את בקשת הסילוק על הסף.

34. 109 דבר: בקשת רשות הערעור נדחית איפוא. מר אילני יישא בהוצאות מר ברוך ביחס לבקשת רשות ערעור זו בסכום של 15,000 ש"ח.

ש ו פ ט

השופט מ' מזוז:

אני מסכים לפסק דינו ולמסקנתו של חברי השופט ע' גרוסקופף, וכן להערותיו באשר לסעיף 7 החדש לחוק ההתיישנות.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

1. מסקנתו של חברי, השופט ע' גרוסקופף, מקובלת עלי, כך גם עיקרי נימוקיו. יחד עם זאת, דומני – בניגוד לדבריו בפסקה 26 – ההכרעה באשר לפרשנותו הנכונה של סעיף 7 החדש, אינה למעלה מן הצורך; היא נדרשת לצורך ההכרעה בבקשה שלפנינו. זאת ועוד, חברי ביקש להשאיר ב'צריך עיון' את שאלת הדרישה ל'קשר סיבתי אובייקטיבי', במקרים שבהם האמצעי הפסול שננקט על-ידי הנתבע הוא ברמת חומרה פחותה; לטעמי, מוטב להעמיד הלכה על מכונה גם בשאלה זו, על מנת להימנע מהותרת 'קצוות פתוחים'

באשר לפרשנותו המתוקנת של סעיף 7 בנוסחו החדש. אתייחס לראשון ראשון, לאחרון אחרון.

2. בפסקה 24 לחוות דעתו, קובע חברי כך: "יישום האמור לעיל מעלה כי המקרה שלפנינו הוא מקרה פשוט שאיננו מצדיק התערבות של ערכאת הערעור בשלב זה [...] עיון בכתב התביעה מגלה כי במשך שנים נתן מר ברוך אמון מלא במר אילני, אשר השקיע עבודו במספר רב של חברות והניב לו רווחים יפים, ומכאן היה זה אך טבעי כי לא יחשוד בפעולותיו של מר אילני, לא כל שכן כי הלה יפעל במטרה להונות אותו. לדברי מר ברוך, החשדות החלו לצוף רק בשנים 2015-2017 בהדרגה, אגב גילוי מרמה אחרת [...] משכך, די בעובדות אלה המצויות בכתב התביעה, מבלי להביע כל עמדה בדבר אמיתותן, כדי לבסס את הטענה כי מר ברוך נמנע מהגשת התביעה בשל התנהלותו הפסולה של מר אילני". חברי קובע אם כן, כי "היה זה אך טבעי" שלא נודעה לתובע עילת תביעתו עד לשנים האחרונות. רוצה לומר, כי מתקיים 'קשר סיבתי אובייקטיבי' בין התרמית לבין אי-הגשת התביעה מצדו של מר ברוך, שכן למר ברוך לא היתה – גם לא צריכה היתה להיות – כל ידיעה באשר לתרמית. אם אכן אלו הם פני הדברים, לא יכולה ליפול מחלוקת באשר לתחולתו של סעיף 7 בענייננו; זאת, גם על-פי הפרשנות שמציע מר אילני בבקשת רשות הערעור.

3. אלא, שקביעתו-זו של חברי, מנוגדת לכאורה לממצא העובדתי שהונח בפסק הדין של בית המשפט המחוזי. בית המשפט עמד על כך, שאילו סבר כי נדרש 'קשר סיבתי אובייקטיבי' לצורך השעיית מרוץ ההתיישנות, גדולים סיכוייה של טענת ההתיישנות להתקבל: "אפשר לומר כי כזה הוא המקרה שלפנינו. יישום פרשנות זו יגדיל משמעותית את סיכויי הבקשות להתקבל. נמקד מבטנו לצורך ההדגמה בטענה למרמה השנייה. הניחו כי מר אילני אכן ציין בפני התובע כי הוא הרוויח 2.5 מיליון דולר, שעה שבעצם הרוויח למעלה מ-16 מיליון דולר. אין ספק כי במקרה זה הנתבע ביצע תרמית, אך על פני הדברים יכול היה התובע לגלותה בקלות. הוא יכול היה לברר כמה מניות נרכשו עבורו. הוא יכול היה לעמוד על שערי החליפין. הנתונים היו נגישים לו ללא קושי. ונניח שאיש לא ניסה להסתירם ממנו. במקרה זה, יש בסיס לטענה כי על פי הדין החדש לא נעצר מרוץ ההתיישנות, שכן לא בטוח כלל ועיקר כי קיים קשר סיבתי בין התרמית לבין חוסר יכולת של התובע להגיש את התביעה" (פסקה 24 לפסק הדין). לאמור, בית המשפט המחוזי קבע, כי "על פני הדברים יכול היה התובע לגלות [את המרמה] בקלות". נוכח קביעה זו, כך דומני, לו אימצנו את גישת מר אילני, לפיה השעיית מרוץ ההתיישנות בהתאם להוראת סעיף 7 החדש, תלויה בקיומו של 'קשר סיבתי אובייקטיבי' בין התרמית לבין אי-הגשת התביעה, היה עלינו להחזיר את התיק לבית המשפט המחוזי, לצורך הכרעה בשאלה זו. כזכור, בית המשפט גילה אמנם אנה נוטה עמדתו, אך לא נדרש לטעת בה מסמרות. נוכח האמור, סבורני כי קביעתו של חברי – אליה אני מצטרף בכל פה – באשר להעדרה של דרישה ל'קשר סיבתי

אובייקטיבי' לצורך השעיית מרוץ ההתיישנות לפי סעיף 7 החדש – בהחלט נדרשת לצורך ההכרעה. אציין בהקשר זה, כי הצד השני של אותו מטבע, הריהו הדרישה למודעות סובייקטיבית מצד התובע על אודות ההטעיה או התרמית, לצורך הנעת מרוץ ההתיישנות שהושעה.

4. עתה לדרישת 'קשר סיבתי אובייקטיבי' במצבים שבהם הופעל כלפי התובע אמצעי פסול ברמת חומרה פחותה, כגון אי-גילוי ביודעין. בית המשפט המחוזי ביקש להבחין בין תרמית, או הטעייה ב'גרעין הקשה' שלה, לבין מקרים חמורים פחות. בהתייחסו לחילוק זה כותב חברי, כי "ספק בעיני אם יש מקום לפרשנות שכזו, וזאת הן מאחר שאין לה עיגון בלשונו של סעיף 7 החדש, והן לאור חוסר הבהירות שהדבר עלול להכניס לתוך דיני ההתיישנות – דינים פרוצדורליים שראוי כי יהיו ברורים ופשוטים ככל הניתן". ואולם יחד עם זאת, "מאחר ששאלה זו אינה נדרשת במקרה בו עסקינן, בו נטען להפעלת אמצעי פסול שחומרתו רבה (תרמית)", מציע חברי "להותיר סוגיה זו למקרה מתאים". כאמור לעיל, דעתי שונה בעניין זה. משעיינו בפסק הדין של בית המשפט המחוזי ושמענו את טענות הצדדים כולם, לו תישמע דעתי, נכריע גם בסוגיה זו, למען תפחת המבוכה השוררת בנוגע לפרשנותו של סעיף 7 החדש; הלא שנינו, "אם התחלת במצוה גמור אותה, שאינה נקראת המצוה אלא על שם הגומרה" (רש"י, דברים ח, א).

5. כפי שציין חברי, ההבחנה בין תרמית לבין הטעייה, רכה יותר, אינה מוצאת ולו נקודת אחיזה כלשהי – בלשונו של החוק. האמת ניתנת להאמר, אינני רחוק מלקבוע, כי די בכך לצורך דחייתו של חילוק זה. אף על-פי כן, אדרש גם לפרשנות תכליתית של סעיף החוק, שכן לטעמי, גם היא אינה מותרת מקום להבחנה המוצעת. בית המשפט המחוזי, בהציעו את החילוק הנזכר, מכיר גם הוא בדוחק הטמון בו: "ככל שניתוח זה הוא תקף, הרי שלאחר הדין החדש אין לומר עוד כי קיים קו גבול ברור וחד בין סעיף 7 לחוק ההתיישנות לבין סעיף 8 שלו (שזה היה מצב הדברים לפי הדין הקודם [...]) זאת משום שלגבי סוגי הטעיה מסוימים, יהיה מקום לבחון צידוקים אובייקטיביים לאי הגשת התביעה, וזהו לוז הבדיקה המתחייב בהתאם לסעיף 8" (סוף פסקה 27 לפסק הדין). הנה כי כן, הרבותא שבסעיף 7 לחוק, על פני הוראת סעיף 8, הריהו העדר הצורך בבדיקת 'קשר סיבתי אובייקטיבי' בין ההטעיה לבין אי-הגשת התביעה. טול מהוראת סעיף 7 את ההלכה לפיה לא סגי ב'דיעה אובייקטיבית' על מנת להניע את מרוץ ההתיישנות, ולו במצב של אי-גילוי ביודעין, ונמצאת אומר, כי השחית המחוקק את מילותיו לריק. הגע עצמך, אילו עסקינן במקרה שבו לא ידע התובע, וגם לא נדרש היה לדעת, על אודות העובדות המקימות לו את עילת התביעה, הרי שמרוץ ההתיישנות להגשת תביעתו מושעה מכוח כלל הגילוי המאוחר המעוגן בסעיף 8 לחוק. חידושו של סעיף 7 נעוץ אפוא בכך, שגם

אילו יכול היה התובע לדעת על התגבשות עילת התביעה בשקידה סבירה, לא יהא בכך כדי להגן על הנתבע, שאם לא כן "מה הפסיד הרמאי" (משנה, בבא מציעא ג, ד).

6. שורש ההבדל שבין הוראת סעיף 7 להוראת סעיף 8, התבאר זה מכבר בפסיקתו של בית משפט זה, לפני כשלושה עשורים (עניין מידל איסט אינווסטורס, בעמ' 870): "באמירה 'נודעה לתובע', בהקשרו של הסעיף הנדון, לא יכול היה המחוקק להתכוון אלא לידיעה שהיווצרותה בפועל מהווה עובדה ממשית; משמע, שבעצם זמינותה של הידיעה על התרמית, ידיעה שהתובע התרשל בהשגתה, לא סגי. פרשנות זו מתחייבת מהשוואת הוראותיהם של הסעיפים 7 ו-8 לחוק ההתיישנות [...] תובע, [ה]מבקש להסתמך על סעיף 8, איננו יוצא ידי חובה בעצם ההוכחה, שהעובדות המהוות את עילת תובענתו נעלמו ממנו, אלא מוטל עליו גם להוכיח, שהעובדות נעלמו ממנו מסיבות שלא היו תלויות בו ושאף בזהירות סבירה לא היה בידו למנוע סיבות אלו [...] בסעיף 7 אין זכר לאיזה מן התנאים הנוספים שבהם מותנית תחולתו של סעיף 8, והשוני הגלוי לעין בין נוסחיהם של שני הסעיפים אי-אפשר לו שיהא חסר משמעות. יתר-על-כן: בשלילת פירושו המיוחד, השונה, של מושג הידיעה, האמור בסעיף 7, יש גם משום שלילת טעמו הקיומי של סעיף 7 כולו. אם האמירה "נודעה לתובע התרמית" תהא עשויה להתפרש גם ככוללת ידיעה זמינה, שבנקיטת אמצעים סבירים היה בידי התובע להשיגה אך הוא התרשל בהשגתה, מה בצע לנו בסעיף 7 מכול וכול?! [...] בא סעיף 7 להשמיע, כי תנאי התיישנותה של תובענה שעילתה תרמית או אונאה שונים מתנאי התיישנותה של כל תובענה אחרת. הסדרו של סעיף 7 שונה, עקרונית, מהסדרו של סעיף 8; ומקום שסעיף 7 חל – סעיף 8 איננו יכול לחול". הן הן הדברים, והם מדברים בעד עצמם.

7. לבסוף, עמד על כך חברי, הוודאות הנדרשת בכל הנוגע לכללי סדר הדין, תומכת גם היא באותה מסקנה. נקבע זה מכבר, כי "לעיקרון לפיו על כללי סדר הדין להיות ידידותיים למשתמש יש גם משקל פרשני" (רע"א 4990/05 ממון ואח' נ' עיריית הרצליה, פסקה 29 (7.10.2009)). אם ידרש השופט היושב על מדין, להכריע בכל תיק ותיק, האם נופל הוא ב'גרעינה הקשה' של ההטעיה, או שמא אין הוא אלא חלק מקליפתה, נמצאת מרבה פלוגתאות ומעמיס התדיינויות. סבורני אפוא, כי ההבחנה המוצעת, לא בדין יסודה; טוב נעשה, אם נסירה מעל פני הדרך.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ע' גרוסקופף.

ניתן היום, ל' באב התש"ף (20.8.2020).

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

שׁוֹפֵט

---

מ 19069380\_Y11.docx  
מרכז מידע, טל' 077-2703333, \*3852 ; אתר אינטרנט, <http://supreme.court.gov.il>